

Våra Öar

Björkö-Arholma hembygdsförening

Nr 26/2023

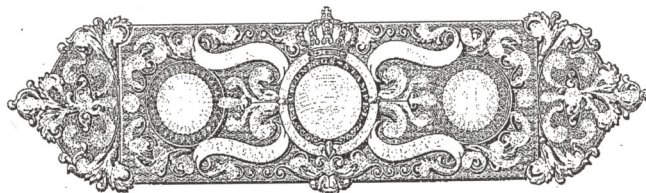
Pris 60 kr

ISSN 2020-1895

Här börjar äventyret...

20.12

" K ö p e b r e v .

Undertecknade Carl Edvard Andersson, Anna Maria Söderman, Edla Sofia Andersson, Emilia Augusta Jansson och Greta Elisabet Andersson, dels för egen del, dels ock såsom delägare i dödsboen efter Anna Britta Andersson och Anders Petter Pettersson, upplåta och försälja härmed till Björkö-Arholma kommun oss tillhöriga jordbruksfastigheten 1/12 mantal Marum nr 2 eller Marum 2⁵ i Björkö-Arholma Socken för en överenskommen köpeskilling av tjugofemtusen (25.000:-) kronor;
och som köpeskillingen blivit behörigen gulden varder densamma härmed kvitterad och förenämnda fastighet tillägnad Björkö-Arholma kommun att tillträdas den 1 april 1950 med full äganderätt.

Norrtälje den 24 mars 1950.

Anna Maria Söderman

Edla Andersson

Margarita Andersson

Karl Andersson

genom: Sivert Söderman
enligt fullmakt

Emilia Jansson

genom: Sivert Söderman
Enligt fullmakt

... och vi ska fortsätta det!

Äventyret med Björkö's hembygdsgård börjar på vårkanten 1950. Den 23 mars signerar familjen Andersson ett enkelt "Köpebrev", i vilket de förklarar att de säljer Marum 2:5 (Per Andersgården) till Björkö-Arholma kommun för 25 000 kr.

Det var lite trögt i början. Kommungubbarna (det fanns ingen kvinna i fullmäktige då!) hade vridit och vänt på det här köpet sedan något år tillbaka. Någon ville ha ett ålderdomshem, andra ville ha en hembygdsgård och några tyckte att det blev för dyrt. I det här numret av Våra Öar berättar vi om hur turerna gick, men även om gårdens äldre historia.

Det har hänt rätt mycket på gården sedan våren 1950. Efter ett par år fylldes huset med glada barnröster, då skolans matbESPisning flyttade in, och den var kvar ända till 2017, då Björkö-Arholma skola fick slå igen. Vi får möta bl a Inger Eriksson och Eva Crantz som berättar minnen från skolans kök.

Det har bott präster i huset, och efter kommunens köp inrättades det till vaktmästare- och lärarbostad, men där har bott många fler. Några av husets tidigare invånare berättar stort och smått om sitt liv i huset och på gården.

Hembygdsgörelningen har fått ett bra stöd av sina medlemmar i arbetet med att ta över hembygdsgården. Familjen Appelberg har till exempel lämnat över en mycket generös gåva till minne av Gerda Johansson i Gransätra. "Appelbergarna" har mycket att berätta om Gerda och sitt eget liv på Gransätra, och det gör de i detta nummer av Våra Öar.

Och så kanske det viktigaste. Vad händer på Hembygdsgården och vad ska vi göra med den? Nu är det vår tur att fortsätta äventyret, alla vi som vill bidra till ett trivsamt Björkö.

*Varmt tack till alla som på olika sätt hjälpt till att skapa det här numret av Våra Öar.
Trevlig läsning och välkomna till vår hembygdsgård!
Jerker Persson, redaktör för Våra Öar*

Hembygdsgården omkring 1950. Foto: Privat

Från skepparehemman till hembygdsgård

Av Jerker Persson

Hembygdsgården har sitt ursprung i Björköns storhetstid kring 1870, då många av öns en- och tvåkammarstugor hamnade i skuggan av stiliga skeppar- och redargårdar. Marum No 2 (1/2 mantal) styckades av i början av 1870-talet under ett utdraget laga skifte mellan Söder Marum och Norr Marum. Gården omnämns första gången i ett protokoll från 15 augusti 1873, då med skepparen Per Andersson som ägare. Per Andersgården, som folk på

ön sa, och före familjen Anderssons tid fanns det inga byggnader där.

Per och Anna-Brita

Kyrkböckerna berättar att Per föddes 1839 i Östansund, och hans föräldrar var nybyggarna Anders Sundberg (1800 - 1868) och Anna Ersdotter (f. 1800). Vid den här tiden var det vanligt med något som folklivsforskare kallar för socknenendogami, vilket ungefär betyder att man sökte sin käresta på nära håll. Per hittade sin fästmö på en välbe-

ställd gård. Hon hette Anna-Brita och var dotter till skattebonden Carl-Erik Adamsson (f.1809) och Anna-Maria Persdotter (f.1819), som bodde i Öster Marums gård.

Per och Anna-Brita gifte sig tidigt på våren 1871 och enligt husförhörlängden bosatte de sig i en stuga som heter Glubbacken. Där bodde de tillsammans med sin äldste son Anders Petter och med Pers mor Anna Ersdotter. Stugan ägdes och beboddes av Anna Mattsdotter.

Per Andersson står längst till höger, här tillsammans med en del av besättningen på Orion. Skepparen Anders Petter Sjögren till vänster. Bilden är scannad ur Kerstin G:son Bergs avhandling "Redare i Roslagen".

Det är inte alldeles lätt att hålla i ordning på alla namn, och här följer en lång rad till. Per och Anna-Brita får sex barn till efter storebror Anders Petter (f. 1873), nämligen Anna Maria (f. 1876), Edla Sofia (f. 1878), Augusta Emilia (f. 1880), Karl Edvard (f.1882), Martin Ludvig (f. 1883), Frans Pär (1886 - 1887), Margareta (Greta) Elisabet (f. 1893).

Det blev nog lite trångt i Glubbacken, för någon gång i början av 1870 låter Carl-Eric Adamsson stycka av en fastighet där Per och Anna-Brita byggde hus och ekonomibyggnader, varav mangårdsbyggnaden skulle bli hembygdsgård så där 80 år senare. De slog på ganska stort; Per hade ju hunnit bli skeppare, först på skonaren Lyckan, som han även var delägare i, och sedan även på briggen Margareta. Han avled 1921.

”Det blir för dyrt”

Mor Anna-Brita bodde kvar på gården till 1948, då hon avled 100 år gammal. Hennes barn började samtala om att sälja gården, där systrarna Edla och Greta bodde kvar efter moderns död. Björkö-Arholma kommun blev tydligt intresserad av att köpa gården, för i ett protokoll (§4) från kommunalnämndens möte den 18 maj 1949 tillstyrker (nämnden) köp av hela fastigheten för kr 25000:-. Men kommungubbarna var inte eniga; David Kämpe, Nils Mattsson och Evert Olsson reserverade sig mot köpet: ”På grund av osäkra ekonomiska förhållanden bör kommunen ej åtaga sig en sådan stor utgift, då vi anser att någon vinst ej kan föreligga i något avseende.”

Den 29 maj 1949 möttes kommunfullmäktige för att behandla köpet av gården: ...”Frågan diskuterades livligt och uttalanden fälldes både för och emot förslaget, bordläggning yrkades från flera håll och fullmäktige beslöt i enlighet därmed...”

Det blev en hembygdsgård

När frågan togs upp igen den 12 februari 1950 ”förekom fortfarande olika synpunkter”. Man beslöt att ajournera förhandlingarna för att ta den korta promenaden från skolhuset i Skenninge ”och bege sig till Per Anderssonska gården för att närmare samla intryck av nyttan att inköpa den för kommunens räkning.”

Vid förhandlingarnas återupptagande ”spårades ingen mot-

vilja mot att inköpa hemmanet, fast olika intryck om bostadshusets framtida användande framlades”...

Några kommungubbar ville ha ett ålderdomshem, andra ville ha en hembygdsgård och ett par stycken tyckte att det skulle bli för dyrt med alla reparationer, vad huset än skulle användas till.

Man gick hur som helst till beslut, och köp blev det, men inte för mer än 25000 kr. Och så kom man till slut överens om att ”det skulle bli en trevnad med en hembygdsgård.” Enligt köpebrevet fick kommunen tillträde till gården den 1 april 1950.

Några i familjen Andersson på den blivande hembygdsgårdens trappa. Högst upp på trappan står Anna-Brita, och framför henne döttrarna Greta och Edla. Till höger deras bror Karl med fru och son. Foto: Privat

Händelser vid hembygdsgård

Av Jerker Persson

När köpet av Per Andersgården var klart i mars 1950 gisslade det fortfarande om vad huset skulle användas till. I god byråkratisk anda tillsatte kommunen en kommitté ”för utredande av en plan för den nyförvärvade fastigheten.” Den blev klar med flygande fläng, för redan på fullmäktiges sammanträde den 29 maj (samma år!) kom den upp på bordet, ”vari det framgick att delade meningar rådde om bostadshusets ändamål.” Efter långvarigt förhandling ställdes två förslag mot varandra: Pensionärshem (Gustaf Lindström) eller hembygdsgård (John Ljungström). Beslutet

blev hembygdsgård ”och annan utredning ansågs ej behövlig”.

Dags för verkstad

Nu var det alltså slutpratad och dags för verkstad. Det var hög tid att ta itu med nödvändiga reparationer, och de skulle förberedas av en ny kommitté (nå'n ordning måste det vara): Irenius Sjöblom och Karl Jansson som byggnadssakkunniga samt Evert Carlsson, Gösta Juhlin och Sune Hansson. Även här gick det undan. Den 22 oktober (samma år!) presenterade de en prydligt maskinskriven ”Arbetsbeskrivning för bostadshuset Hembygdsgården,

Marum, Björkö.” På fyra sidor räknar man upp golvplattor, hårda träfiberplattor, treetex, limfärg och oljefärg, nya fönsterbågar och till och med en spis Husqvarna 728 (eller liknande). Plus en massa annat. Smakar det, så kostar det: 18350 kr - utan sådan lyx som toaletter och andra sanitetsprylar! Det fick komma sen, när den kommunala ekonomin tillät, vilket inträffade ungefär ett år senare.

Stämpla skog

På tal om ekonomi så fanns det en del pengar att hämta på hembygdsgården: Skog, ekonomibyggnader och tomt-

Här finns trevlig läsning om hembygdsgården. Foto: Jerker Persson

mark. Fastigheten omfattade ca 25 hektar mark, och där fanns en del skog. I januari 1951 beslutade fullmäktige att Gösta Juhlin tillsammans med en skogvaktare skulle stämpla ut lämpliga sortiment för försäljning. Det handlade om sulfited (i dag säger vi massaved), sågtimmer och ved.

En av köparna var Roslagens Såg och Hyvleri, och en stor del av veden hamnade på Björkö. Våren 1952 behövde t ex skolan 32 kubikmeter och hemsysterbostaden skulle göra av med 12 kubikmeter. Sekunda barr kallades sortimentet och kostade 21 kr per kubikmeter.

Man hittade på ett eget sortiment, nämligen ”bergstall”, vars raka och smala stammar användes till staket vid hembygdsgården. Idag kallas sådant för hållmarksskog och bör inte averkas.

Ladugården revs

Samma dag som man beslutade att stämpla skog bestämde man att sälja hembygdsgårdens ekonomibyggnader på auktion, och detta skulle Nils Mattsson och Sune Hansson svara för. Uppenbarligen var det mer än en byggnad, men trots arkivsök och prat med en massa Björköbor har jag bara lyckats identifiera en ladugård. Den låg till höger om

vägen in till hembygdsgården, från Stora Marumsvägen ner till det röda garaget vid parkeringsplatsen. Den byggnaden hörde till ladugården och fungerade som stall, enligt en minnesgod Björköbo. Han minns också att skolans elever någon gång i början av 1950-talet fick bära upp uttjanta skolbänkar på logen i ladugården.

Hur som helst, någon köpte ladugården vid den här tiden, rev och körde bort den. Stallet blev kvar och blev med tiden Björkö's brandstation. Den bod som i dag hör till hembygdsgården kom till något senare som vedbod till vaktmästarebostaden.

Denna pittoreska stugby ligger där Per Andersgårdens ladugård fanns kvar till början av 1950-talet. Den röda boden var ett stall. Foto: Jerker Persson

Bra affärläge

Intresset för hembygdsgårdens tomtmark visade sig vara stort, särskilt "hörntomten vid Marums vägskäl", där Simpnäs Elbyrå håller till idag. Först ut var Firma Ols-son och Carlsson i Skeppsmyra, som i juni 1952 ville köpa den tomten och anlägga en affär. Styrelsen för Björkö Hembygdsgård "ansåg detta synnerligen lämpligt och tillstyrker denna begäran". Mer än så blev det inte, annat än att kommunen reserverade tomten som "affärstomt".

Sedan dröjde det till vintern 1958, och då dök två intressenter upp, Gösta Juhlin och Lennart Blomdin, och de ville var för sig anlägga "en mekanisk verkstad med bensinförsäljning". Hembygdsgårdens styrelse lär ha skruvat på sig både en och två gånger innan den föreslog "att tomten reserveras för kommunens eventuella behov av en affär...och vid försäljning bör de bofasta köpmännen på Björkö äga företrädesrätt". Alla som är något bekanta med Björkö vet var Lennart Blomdin fick köpa en tomt och bygga sin verkstad - till stor nytta för vår ö.

På eftervintern 1959 kom det skrivelser både från Marums Handel och Björkö Konsumtionsförening till styrelsen för hembygdsgården. Båda ville arrendera mark vid Marums vägskäl för att sätta upp en kiosk. Men det blev ingen glass, inget godis, inga kvällstidningar och cigaretter där, "för det råder oklarhet om

markdispositionen genom eventuella vägändringar", påstod styrelsen.

Till slut blev det ordning och reda i Marums vägskäl. 1985 flyttade Anders Holmström och Christer Sköthagen ett Grisslehamnshus från Åkersberga för att bli monteringsanläggning åt Simpnäs Elbyrå - till stor nytta för vår ö.

Vaktmästare med kokerska

När lägenheten på hembygdsgårdens andra våning var färdigställd kallades den för vaktmästarbostad, och då gällde det att skaffa en vaktmästare. En sådan behövde ett reglemente, ansåg hembygdsgårdens styrelse, och därtill ville skolstyrelsen "att vaktmästare-tjänsten skall innefatta möjlighet att sköta barnbespisningen."

När allt väl var på plats fanns det tre sökande: Erik Strömberg från Arholma, Joel Karlsson i Simpnäs samt Gösta och Violet Jansson i Glämsta. Joel Karlsson fick jobbet, troligen med plus i kanten för att hans fru Siv kunde laga mat, och han tillträdde 1 oktober 1952. Mer om skolbespisningen och köket längre fram i Våra Öar. Dessutom berättar vi mer om dem som bott i huset, så fortsätt att läsa!

Allt går sin gilla gång...

Med tiden lägrade sig lugnet över hembygdgården; allt började gå sin gilla gång. I protokollen kan man läsa om en eller annan reparation eller att vaktmästaren fick en mo-

torgräsklippare efter några påstötningar. Det får bli när ekonomin tillåter...

Ett sätt att tjäna lite pengar var att ta betalt för uthyrning. Den 2 oktober 1966 fastställde man följande prislista:
Uthyrning utan kök och servis: 10 kr
Uthyrning med kök och servis: 20 kr
Uthyrning med kök och servis samt dans: 30 kr

1968 blev det byte av vaktmästare. Joel och Siv Karlsson växlade över till Stig och Gun Sundborg.

Det sista mötet med styrelsen för hembygdsgården ägde rum den 9 december 1970. Då var Helge Jansson, Gösta Karlsson och Evert Olsson på plats, och de beslutade att fru Sundborg skulle grundmåla tre nya fönster för färdigmålning till kommande vår. Dessutom skulle "mattorna på golven i alla rum på nedre botten klistras om i fogarna". Detta hade man förhandlat med Leif Mattsson om hela året, "men det tycks svårt att få det gjort."

Den första januari 1971 slog vi oss samman till en jättekommun, där besluten fattades så långt bort som i Norrtälje. Därefter lyser protokollboken med tomma sidor.

...sen blev det ett hellsickes liv!

Man retar inte upp folk från Björkö och Arholma, för då blir det ett hellsickes liv.

Första gången kommunledningen insåg det var när de 1988 fick för sig att sälja hembygdsgården på Björkö. Det mullrade som mest på ett möte den 12 mars, då sexton föreningar och organisationer i Björköbygden samlades på hembygdsgården till ett opinionsmöte. Ur bruset steg bl a ett förslag om att överlåta hembygdsgården till församlingen och användas som tillfällig bostad för präster. Sverker Ahrnberg i Lyckhem överröstade och överraskade alla med meddelandet att Björkö-Arholma Företagarför-

ening skriftligen anmält intresse av att köpa fastigheten, eller så borde kommunen skänka hembygdsgården till Björköborna.

Hembygdsföreningens ordförande Kurt Krona tog det lite mer piano och lyckades ändå framhålla att det bör vara ett allmänt intresse för bygden att behålla hembygdsgården som samlingslokal för olika ändamål. Så blev det. Kommunen backade hem och lugnet lade sig över bygden tills det blev dags att lägga ner skolan. Men det är en annan historia...

Källor:

Protokoll från Björkö-Arholma kommuns fullmäktigesammanträden.

Protokoll från Väddö kommuns fullmäktigesammanträden

Protokoll från möten med styrelsen för Björkö Hembygdsgård.

Samtal med Björköbor. Tack till er alla!

Det blev Simpнас Elbyrå som 1985 lade beslag på den attraktiva tomten vid Marums vägskäl. Foto: Privat

Vi som har bott i hembygdsgården

Det har funnits hyresgäster i Per Andersgården innan den blev hembygdsgård. Ibland har den kallats för "gamla prästgården" eftersom Björkö-Arholma sockens första präster bodde där.

1910 flyttade komministern Lennart Tillgren in i gården och blev Björkö-Arholmas förste präst, även om det skulle dröja till 1914 innan Björkö-Arholma blev en egen församling. Även den andre prästen i socknen, Gunnar Sjöfors, bodde en tid i där. Till saken hör att Per Anders-

son var en av våra första kyrkvårdar.

Vi har redan berättat att kommunen köpte Per Andersgården som hembygdsgård, och att andra våningen renoverades för att bli vaktmästarebostad.

Först ut att bo där var Joel och Siv Karlsson, sedan kom Stig och Gun Sundborg, Björn och Margareta Steiding, Kurt och Gittan Nilsson. Därefter kom den första lärarefamiljen, Per Grönlund och Lena Svenonius, som läm-

nade över till Anders Franzén och Johanna (Jojo) Freund. Sedan flyttade läraren Kerstin Gustafsson in i lägenheten och därefter Hasse Karlsson med familj, Ann-Catrin Jansson med sina barn och slutligen Susanne Österberg med sina barn. Därutöver använde socialtjänsten i Norrtälje lägenheten för några korttidsboenden.

Här minns fyra av hyresgästerna hur det var att bo i hembygdsgården.

Jerker Persson

Här sitter Björkö-Arholmas förste präst Lennart Tillgren med fru och konfirmander i Per Andersgårdens trädgård i början av 1910-talet.

Lena och Per

Min familj bodde i Hembygdsgården 1979-1980, inte mer än ett drygt år, men jag har massor av fina minnen. Inger som donade i köket på förmiddagarna, skolbarnen som kom stormande exakt samma tid varje dag, doften när balsampoppeln bakom berget slog ut, plaskandet av lekgäddor i vassen, ljudet som av små klockor när den sista tunna isen gick upp på viken och förstås utsikten från köksfönstret.

Det var sent 70-tal och vi var en del av "Den gröna vågen", en ung familj som längtade till landet, ett barn i handen och ett till på väg. Ett år med föräldraledighet och ett lärarjobb i skolan. Vi kunde testa ett år, hyra lägenheten som just hade blivit ledig och se.

Det finns, och fanns en omtänksam närhet mellan människorna på Björkö. Det var

nått nytt för oss som växt upp i Stockholmsförort, att bli igenkänd på Posten och se glada skolbarn vinka till majens orange SAAB.

Vi upptäckte skillnaden mellan hög- och lågsäsong. Det är visserligen både ruggigt och mörkt på hösten, men då träffades vi i studiecirkeln för att vässa argumenten mot kärnkraft. Vi åkte till Norrtälje och demonstrerade i smällkalla vintern, jag hade bebisen i sele innanför min stora vita färskinnspäls. I mars var det folkomröstning och vi delade ut flygblad på skolgården.

Många av de unga männen på Björkö jobbade på lotsstationen, sjövana grabbar som tänkte delta i Postrodden till Åland. Jag var en av fem unga mammor som anmälde ett eget lag. Några av dem var tack och lov mer sjövana än jag, men ingen av oss kunde segla så vi trimmade laget för rodd. Vi tränade många fina

kvällar och helger under försommaren, inga småbarn i roddbåten, bara kaffekorgen och bästa kamraterna. Det gick vägen, vi rodde och kom fram till Grisslehamn.

De här åren fanns det många små barn som inte gick i skolan och många vuxna som jobbade hemma. Vi träffades på "Regnbågen" i matsalen på Hembygdsgården en eftermiddag i veckan, barnen lekte och de vuxna drack kaffe i köket. Ett underbart sätt att komma in i bygden och få vänner i Gåsvik, Lervik, Marum, Arholma, Krokholmen, Simpnäs, Skeppsmyra, Finnala, Salnö, Edsvik ja vi kom från överallt.

Vi stortrivdes och kände att vi hade kommit rätt, redan när barnet i magen föddes i september hade vi börjat prata om att bygga om bagarstugan i Öster Edsvik, och till jul året därpå flyttade vi in i nybygget.
Lena Svenonius

Vårdag med Regnbågen vid hembygdsgården. Foto: Lena Svenonius

Anders och Jojo

Vi, Jojo & Anders bodde i hembygdsgården 1985–1987. Under sista året byggde vi vårt hus i Simpnäs där vi flyttade in julen 1987.

Vi var 23-25 år under dessa år, Jojo jobbade på posten på Arholma och vintertid var det skoteroverall på och bilfärd till Östersjö för att fortsätta med skoter över isen. Posten sorterades i en liten kur på Granö-sidan. Anders jobbade som snickare med Lasse Nilsson i Salnö.

Vi hade vår hund Ikaros som var hemma på dagarna och hörde alla skolbarnen komma och äta vid 11-12-tiden. I mat-

salen på nedre botten var det Inger Eriksson som lagade mat.

Vi hade även katt som jag minns och vissa nätter var det ett fasligt liv när katten fångade mössen som tagit sig in via rör eller krypvindarna.

När vi båda fyllde 25 år 1987 på våren hade vi det förspänt. Då hyrde vi undervåningen och hade hela hembygdsgården till vårt förfogande. Det blev en 25+25=50 års kalas att minnas.

Våra år i hembygdsgården minns vi som en bra tid, hyran var billig och det var ett fint hus att bo i.

Vi gick ner till Skenningeviken och badade på sommaren och snurrade på skridskorna på vintern.

Vi tjänstgjorde även som övernattningsställe för Arholmabarnen, Eva & Ullis, som ibland önskade vara kvar på Björkö och rida på Sven Broströms hästar.

Anders Franzén och Johanna Freund

Anders och Jojo i hembygdsgårdens stora rum. På den lilla bilden har Ikaros maskerat sig till snöhög och håller uppmärksamt vakt vid trappan. Foto:Privat

Kerstin

Ser med nostalgi och glädje tillbaka på mina år i hembygdsgården. En ljus och trivsam lägenhet och en idyllisk väg över spången vid sjön till jobbet i skolan. En väg som jag då redan vandrat till och från skollunchen i fem år. Skridskoåkning på sjön på vintern och välfyllda svampkorgar på hösten. Svampstäl-len som nu är borta. Skogen avverkad eller fälld av Alfrida.

De första åren långt till gran-nar, men så byggdes ett kon-torshus tvärs över vägen där Svenska Manus huserade. Familjen Lundgren flyttade också ut så småningom till sitt hus mitt emot Simp-näs El-byrå.

I början gick jag ner och låste ytterdörren vid läggdags, men när mannen i familjen som bodde i det gula huset mitt emot kyrkan berättade att han bevittnat ett inbrott i som-mar-huset mitt emot låste jag dör-ren vid hemkomsten.

1992 renoverades tillag-ningsköket i hembygdsgården och sedan också lägenheten. Köket invigdes med pompa och ståt samtidigt med den nya förskolan. Inger, vår ”mattant”, fick klippa band, skolbarnen sjöng och spelade och en jättetårta serverades.

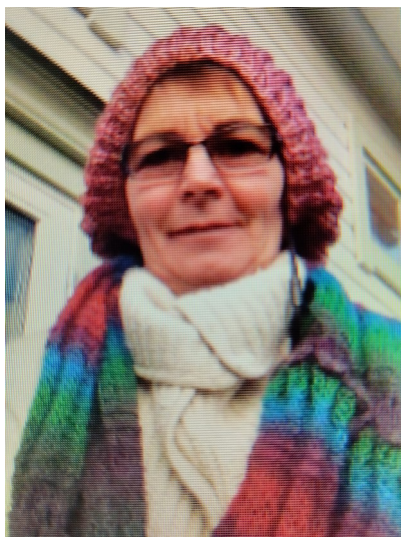
Hade jag inte haft en gammal mamma och ett hus på Vätö att ta hand om så hade jag säkert blivit kvar på Björkö.
Kerstin Gustafsson

Tårtan som Inger Eriksson bakade till invigningen av nya köket 1992

Kerstin vid spisen i hembygdsgårdens lägenhet. Foto: Privat

Kickan

Hej! Jag är Ann-Catrin Jansson, kallas av de flesta för Kickan

Jag flyttade till hembygdsgården i februari 2007. Då med mina två katter, Jansson & Karlsson. Jansson dog i mars samma år. Min son Emil flyttade hem till mig 2007 och började i Björkö-Arholma skola, på andra sidan viken. Min dotter Ronja bodde kvar hos sin pappa och kom på besök då och då. Mina barn skaffade sig vänner och jag blev ganska fort bekant med folk och några blev nära vänner.

Jag hyrde lägenheten på ovanvåningen, en gammal tjänstebostad, där jag, mina barn och katter trivdes alldeles utmärkt. Naturen alldeles utanför dörren och tillgång till tomt och jag lyckades efter en del efterforskning låna en nyckel till jordkällaren. Under tiden fick jag reda på att något barn hade petat in originalnyckeln via luftintaget. När jag fick upp dörren, den hade stått oanvänd ett antal år, så

hittade jag originalnyckeln!

Så jag röjde helt enkelt upp därinne och började använda den. Satte in ett nät för luftintaget för att hindra löv och annat att blåsa in. Hade stor nytta av att förvara mat som inte kräver frys. Gjorde även iordning en liten jordplätt bredvid syrénhäcken, där jag odlade örter för matlagning och teer. På framsidan var tanken att anlägga en örtagård men grannen hade synpunkter på det, så jag flyttade pallkragarna, min mamma kom ut och hjälpte mig med det, till baksidan av huset. Där hade jag tomatplanter, smultron och en del örter.

Utomhusteater kom igång med helt underbara skådespelare, där även mina katter glatt skuttade in mitt under några föreställningar, och skådisarna hanterade det som om katterna var planerade att vara med i pjäserna.

Simpnäs Hamncafé var en fin mötesplats i en miljö som behöver upplevas! Lotsvillan med sin catering, blev under åren jag bodde där, även restaurang under framförallt sommarmånaderna.

2009 startade jag en städfirma, Björkö Städ & Service, för att i huvudsak vara till nytta för ö-bor och sommarvärdar. Jag samarbetade även med andra företagare och gjorde bra jobb och fick goda vitsord. Jag jobbade även som vikarierande kyrkvaktmästare och trivdes mycket bra även

med det. När Björkö-Arholma församling & Väddö församling slogs ihop, gjordes en tidsstudie på Väddö. Det visade sig att det var för mycket folk där och då bestämdes att de fastanställda på Väddö behövde tillgång till tjänsten på Björkö.

Jag blev sedan erbjuden att ta hand om de arbetsuppgifter som de fastanställda inte attraherades av och kunde få en deljänst. Jag tackade nej till den anställningen för jag tyckte inte att arbetsklimatet kändes OK. Tyvärr så var jag ganska sliten redan när jag startade Björkö Städ & Service så 2014 sa kroppen: Stopp & belägg... Dessförinnan trodde jag inte att jag skulle flytta därifrån förrän jag skulle kläs i träfracken, dö med annat ord. Gud hade en annan plan för mig.

Jag är för egen del, fortfarande, intresserad av second hand och loppisar, så jag föreslog hembygdsföreningen att vi skulle ha bakluckeloppis (kommer inte ihåg vilket år); det har sedan dess blivit en tradition, vilken jag hoppas är igång även nu.

Inser nu en sen februarikväll att en massa minnen kommer upp och att jag egentligen skulle kunna skriva en hel bok om kära minnen. En del av mitt hjärta kommer alltid att finnas kvar på Björkö. Jag är så

Tacksam för de år jag hade förmånen att bo & leva där!
Ann-Catrin Jansson

Skolmåltiderna förr och nu

Av Eva Crantz

Den här artikeln skrev Eva Crantz för skoltidningen Skenninge Allehanda nr 21, vårterminen 2001. Våra Öar tackar henne för att vi har fått publicera den.

Fram till på 1950-talet kom de flesta barnen till Skenninge skola med matsäck. Den innehöll oftast smörgåsar och mjölk. Några elever kom till skolan utan matsäck, då det inte fanns något hemma att skicka med.

1952 infördes fri bispisning i skolan; alla elever fick lagad mat serverad i matsalen som låg i Björkö hembygdsgård. Samma år flyttade Siv och

Joel Karlsson in i hembygdsgården. Joel arbetade som vaktmästare och Siv lagade maten till barnen i skolan tillsammans med Greta Lundgren. Karlssons bodde med sina tre barn i bostaden på ovanvåningen i hembygdsgården.

Skolmaten lagades i det nuvarande köket, men då var det mindre och inte lika modernt. Där fanns bara en vanlig huskållspis, ingen diskmaskin, ingen potatisskalare och heller ingen stor ugn.

Jag talade med Siv en dag om allt detta och hon berättade att de dagar då det var stekt strömning så hjälptes Siv och

hennes barn åt att rensa strömningen dagen innan. När det var dags att steka fisken öppnades alla fönster, så det blev korsdrag, för det fanns inga fläktar. Maten serverades från en liten lucka i väggen. Barnen fick inte ta maten själva, och det som lades upp på tallriken skulle också ätas upp.

Idag är skolköket renoverat och fint sen tio år tillbaka; nu finns det alla moderna bekvämligheter. Barnen får mat lagad på plats i hembygdsgården och de tar själva så mycket de vill ha. Vad barnen skall äta bestäms av Norrtälje kommun. De skriver en basmatse del, sen får varje enhet själva välja vad de gör med korven, fisken, köttfärsen eller vad det nu är.

Svensk husmanskost är vanlig och omtyckt, men populära rätter som hamburgare, pizza och tacos förekommer emellanåt. Hinken med hönsmat är ofta tom, så barnen gillar vad de får.

Jag har lagat skolmaten i hembygdsgården i fem år och trivs väldigt bra. Det är ett roligt och stimulerande jobb där jag får använda min fantasi.

Antalet elever minskar tyvärr, och nu är det bara 38 elever och 3 lärare som äter varje dag, men på onsdagarna kommer även våra två dagbarnsvårdgrupper och äter.

*

Eva Crantz lagade mat i skolbispisningen i mer än tjugo år.

Inger är glad åt sitt nya kök

Av Eva Sterntoft

Eva Sterntoft gjorde denna intervju för Skenninge Allehanda nr 4, höstterminen 1992. Det var ett stort nöje att samarbeta med den glada Eva i redaktionen för den skoltidningen. Hon gick bort alldeles för tidigt. JP

Nu har jag kommit till matan i hembygdsgården, där Inger Eriksson från Backa ser till att våra ungar får god mat. Hon

blev husmor 1974. Det började med ett telefonsamtal:

- Kan du börja jobba i köket i Skenninge? Vi behöver personal där.

Ingers första tanke var att inte kunna laga mat åt så många. Sedan tyckte hon att det lät spännande, så den 2 maj 1974 gjorde hon sin första arbetsdag i hembygdsgårdens kök.

-För visst är det ett rejält arbete att laga mat åt både elever och lärare. Gott och nä-

ringsrikt skall det vara, så att de orkar med hela dagen, säger Inger.

- Då var det ungefär 30 personer, nu är det omkring 55. Men antalet elever har verkligen gått upp och ner under åren.

Har ditt arbete förändrats?

- Köket har fram till denna terminen varit omodernt, jämfört med många andra skolkök. Det fanns inget stekbord och ingen varmluftsugn, inte ens en diskmaskin. Utrustningen i det nya köket underlättar verkligen arbetet. Även maträtterna har förändrats mycket.

-När jag började var det nästan bara svensk husmanskost, t ex pölsa och blodpudding. Nu är det vanligt med även utländska rätter, till exempel pizza och pasta. Hamburgare får jag inte glömma. Det är roligt att maten förnyas, säger Inger.

Inger bakar ofta mjukt bröd, gärna en dag i förväg för att det ska vara lättare att skära brödet. När förskolan gjorde sitt intåg kom de debatterade papperstallrikarna på bordet. Det blev för många elever för att Inger skulle hinna med att diska. Elever och lärare tyckte naturligtvis att det var mer apettitligt att äta på porslinstallrikar.

Inger Eriksson i det ”nya” köket 1992. Foto: Privat

- Jag förstår deras reaktion, men papptallrikarna var bra för mig. De sparade mycket arbete, säger Inger.

Får du hjälp av elever och lärare?

- Jovisst! Det kommer två elever från trefyran eller femsexan strax före lunch varje dag och dukar och gör snyggt i matsalen. Jag koncentrerar mig på maten. Även övrig personal hjälper till vid behov, och det är jag mycket tacksam för.

Hur kände du dig när man bestämde att köket skulle byggas om?

- Äntligen, vad härligt! Under ombyggnaden höll vi till ett halvår i Medborgarhuset, en bit från skolan mot Skeppsmyra. Det var tungarbetat där,

men jag visste ju att det nya köket var på väg, säger Inger. I våras (1992) invigdes den nya matan. Barnen sjöng, tal hölls och några föräldrar hade bakat en tårta. Alla ville se det nya. Hallen, köket och matsalen var fräscht nymålade. I golvet fanns det värmeslingor, skönt för kalla vinterfötter.

- Nu har jag varmluftsugn, nytt kokeri, ny kyl och frys, och så får jag inte glömma diskmaskinen, skrattar Inger

Har det nya köket betytt förändringar i ditt arbete?

- Ja, tidigare beställde jag allt genom att ringa till Älmstaskolan, och sen körde Hammarkvists taxi hit varorna.

- Nu beställer jag direkt från leverantörerna, bland andra Arla. Det ger pappersjobb

och mer ansvar, men det är roligt också, säger Inger

*

Jag tackar för samtalet och för all den goda maten Inger har lagat åt elever och personal under många år.

Greta Lundgren arbetade tillsammans med Siv Karlsson i matbetspisningen på 1950-talet.

Gladies Noacksson och Inger Eriksson tar en fikapaus. Gladies var vaktmästare i många år fram till 2000.

Kocken i hembygdsgården

Av Jerker Persson

Det ångar från kastrullerna, det doftar aptitretande från stekbordet och grönsaker lyser upp några skålar på en bänk. Henrik Bergström rör sig lugnt med visp, stekspade och kniv i Hembygdsgårdens kök, och innan arbetsdagen är slut ska det ligga uppåt trehundra matlådor i hans kylbil.

Samma rutin måndag och torsdag. De flesta matlådorna hamnar i Henriks butik i Häverödal. Dom går fort åt, säger Henrik med ett stort handlare-leende.

Henrik är näst intill född i ett restaurangkök. Redan som

liten grabb sprang han omkring i familjens restaurang "La Belle Ville" vid Järntorget i Gamla stan. Han gjorde lumpen som kock i flottan, och blev med tiden kökschef hos "Sam & Co" vid Farsta torget och senare fick han samma jobb vid restaurang "Tivoli" vid Mariatorget i Stockholm.

Innan Henrik hamnade i Häverödal arbetade han som måltidsinspiratör och receptmakare åt Cerealia, och sedan oktober 2022 hyr han köket i Hembygdsgården för att tillreda sina matlådor.

Det är klart att jag frågar vilken mat som är mest populär, och Henriks svar är väntat:

Husmanskost! Matsedlarna bekräftar: Stekt fläsk med raggmunk och lingon, laxpudding, pasta Bolognese, skånsk kalops med rödbetor, laxlasagne med spenat, kokt rimmad oxbringa med pepparrotssås - för att bara välja några.

Björköborna har känt matdofterna från hembygdsgården. Allt fler knackar på för att förenkla middagsmålet, och några köper hem för hela veckan.

Jag har provat Henriks mat några gånger. Det är riktigt gott, och som smålänning måste jag tillstå att det är riktiga portioner och prisvärt.

Henrik Bergström vid grytorna i hembygdsgårdens kök. Foto: Jerker Persson

Gerda Jansson och Gransätra

Av Johan, Nilla och Magnus Appelberg

När hembygdsföreningen köpte hembygdgården fick vi ett mycket generöst bidrag från familjen Appelberg "till minne av Gerda Jansson (1896-1984) i Gransätra." Som ett tack för den fina gåvan publicerar vi här en artikel om Gerda Jansson, som syskonen Appelberg har skrivit.

Lena Svenonius, ordförande i hembygdsföreningen.

"Är sjöfartshistorien en bakgrund med viktiga innebörder för dagens marumsbor? Lever historien i deras tankar? Och hur ser i så fall dialogen mellan nuet och historien ut?" (Jan Garnert, I dialog med historien. Om samtid och sjöfartshistoria i skärgårdsbyn Marum, Sjöhistoriska museet Rapport 29, 1994)

För oss i familjen Appelberg är historien om Gransättras tillkomst, dess invånare och hur gården har använts en viktig pusselbit för gårdens bevarande, men också för att knyta ihop dåtid med nutid.

*

Under senare delen av 1800-talet och början på 1900-talet präglades Björköbygden av sjöfartsnäringen. Detta gällde i hög grad även för Gerda Jansson. Hon föddes den 8 november 1896, och var dotter till skepparen Erik Anton Jansson (1866-1949) och Edla Kristina Jansson, född Pettersson, (1868-1915). Gerda hade syskonen Gunnar (1895-1951) och Signe (1898-1989). Gerda gifte sig aldrig. Inget av syskonen fick barn.

I början av 1896 sålde Anders Persson "jordlägenheten" Gransäter till Gerdas föräldrar Anton och Edla Jansson. Köpet utgjorde nästan halva Anders Perssons hemman i Marum. Därför blev det nödvändigt att fördela stamhemmanets mantal på de två delarna. Detta blev klart först i slutet på 1898. I början på 1899 fick Anton och Edla Jansson äntligen lagfart på sitt köp. Troligen flyttade familjen Jansson in på Gransäter när Anton och Edla köpte egendomen 1896. Gerda föddes på Gransäter i november samma år. Sedan mitten på 1910-talet heter egendomen Gransätra.

Själva huset på Gransäter byggdes på slänten till Tallholmsfladen under 1880-talet av Anders Persson, som ett s.k. sexdelshus i två våningar. Anders Persson var Gerdas morfar. På gården fanns en mindre ladugård som ursprungligen användes för boskap och som förrådsbyggnad för bl.a. fartygsförnödenheter och reservsegel. Vid sjön fanns en mindre tvättstuga. Ägorna utgjordes till största delen av skog, men där ingick också en åker. En hel del av husbehovsodlingen sköttes dock hemma på den stora tomten. På gården hade man några kor, en gris och höns.

Som alla barn i bygden på den tiden gick Gerda i skolan dels i Marums skola nära Spången, dels i Kulla skola. För en liten flicka var det en lång väg att gå till Marums skola, och ännu längre till

Gerda Jansson. Foto: Privat

Kulla. Vid sidan om skolgången dominerades hennes uppväxttid av fadern Antons arbete på sjön. Anton var borta hemifrån nästan nio månader om året och då fick de hemmavarande kvinnorna och barnen sköta gården. När fadern kom hem efter seglatsäsongen skulle fartyg, segel och annat ses över inför nästa säsong. Anton gjorde då även en del slöjdarbeten till hemmet.

Dagarna före jul 1915 avled Gerdas mor Edla, endast 47 år gammal. Hon begravdes på nyårsdagen 1916 på Björkö-Arholma kyrkogård. Gerda var då 19 år gammal. Eftersom varken Gerda eller Signe var myndiga förordnades Antons bror Helmer Jansson som förmyndare för dem. Äganderätten till Gransätra övergick vid Edlas död till Gerdas far Anton. I och med att modern Edla avlidit fick Gerda och Signe ta ett ännu större ansvar för Gransätra.

Många män, kanske de flesta, på Björkö var under slutet av 1800-talet knutna till sjöfarten. Så även Gerdas far Anton. Han mönstrade tidigt på Björköns segelfartyg och blev omsider skeppare. År 1889 gick han på som styrman på skeppet Karl. I boken *Det seglade en Björköbrigg* (1968) återges en förfärlig episod som Anton Jansson var med om under sin tid på Karl: ”Medan de låg med Karl i Antwerpen fick han uppleva när en dynamitfabrik sprang i luften och 3-400 människor omkom.”

Anton Jansson fortsatte sedan som styrman på skonaren ”Familjen” och sedan på barken ”Mathilda Jäde”, med vilken han var med om en förlisning vid norska kusten. Ett par år senare blev han befälhavare på briggen ”Sydpolen”, som han förde under sex år utan haverier, och därefter på skonerten ”Klara Josefina”. År 1904 inköptes skonertskeppet ”Föreningen” till Marum

med Oskar Eriksson som huvudredare. Anton seglade som skeppare på detta fartyg i tio år, utan att orsaka några haverier.

I boken *Redare i Roslagen* (1984) intervjuar författaren Kerstin G:son Berg Gerda om att morfadern Anders Persson fick börja bygga hus istället för båtar: ”*Morfar svängde ihop stora byggningar, han var mycke för å bygga men hans slupar var betydligt bättre*”, sa Gerda. När det gällde avstyckning av jordlotter under 1880-talets krisår berättar Gerda hur det var för skepparfamiljerna som bodde utmed Marums västra strand: ”*Hela vägen ner hade de två kor här. Hur de födde fram dem vet inte ja, jorden va inte så mycke*”.

Gerda har också berättat att hon minns segelfartygen när de, ännu på 1910-talet, om vintern låg för ankar på Tallholmsfladen för att ses över. I Gransättras kök brukade

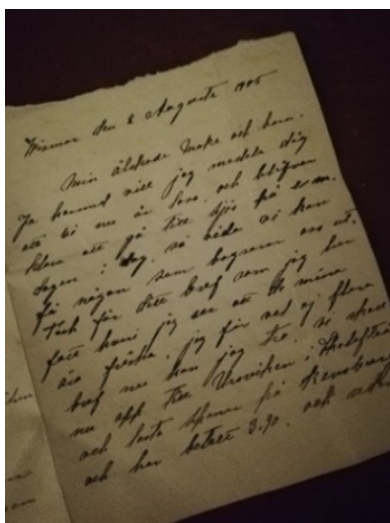
Gransätra. Foto: Privat

man ha ett par arbetskarlar till maten medan skeppsarbetena pågick.

Vid 53 års ålder avslutade Anton Jansson sin tid till sjöss år 1919. Segelfartygens tid var förbi och han stannade på Gransätra tillsammans med sina döttrar Gerda och Signe. Signe gifte sig dock redan 1920 med handlararen Karl Henning Eriksson och flyttade till Kolsvik, Yxlan. Kvar på Gransätra var Anton och Gerda.

Sommaren 1949 avled Anton Jansson, 83 år gammal. Han begravdes invid sin hustru i graven på Björkö-Arholma kyrkogård. Gransätra ärvdes då av Gerda och brodern Gunnar. Ett par år senare avled brodern Gunnar och hans andel i Gransätra ärvdes då av hans hustru. År 1952 köpte Gerda hustruns andel i Gransätra och blev ensam ägare till gården.

På hedersplats i salen på Gransätra hängde på Gerdas tid tre fartygs målningar;

Del av brev från Anton till Edla där han berättar att dom snart ska lämna Wismar och segla till Ursviken i Skellefteå med last. Daterat 2 augusti 1905.

”India”, ”Sydpolen” och ”Föreningen”. Gerdas far Anton hade varit skeppare på Sydpolen och Föreningen och Gerdas farfar Johan Jansson skeppare på India. India gick under med man och allt i 1872 års svåra storm. Dessa målningar betydde mycket för Gerda.

*

Sedan Anton avlidit 1949 bodde Gerda ensam på Gransätra. Hennes vän- och bekantskapskrets betydde därför mycket. I den närmaste kretsen ingick bl.a. Ingeborg Holm vid Marums brygga, Ottilia Jansson nära byn och gift med Gerdas kusin Joel Jansson och Elsa Pettersson på Östergården i Marums by.

Om somrarna var också frökornarna Stråberg återkommande gäster på kafferepen. Dessa tre systrar bodde i ”Bagarens” hus mitt emot kvarnen. De sommarboende Greta och Maja Nordlund på Tallholma ingick också i den nära vänkretsen.

Var hon aldrig rädd när hon bodde ensam? Nej, sa hon, egentligen inte. Men vid ett tillfälle när hon en oktoberkväll cyklat hem från kyrkliga syföreningen blev hon det. Hon ledde cykeln upp för backen från sjön. När hon kom till husknuten hörde hon hur någon fifflade med ytterdörren och sedan sprang bort mot skogen. Det var mycket obehagligt, tyckte hon. Då var hon faktiskt rädd, har hon berättat.

Som så många andra i skärgården på den tiden var Gerda kyrkligt engagerad. Hon gick gärna i söndagens gudstjänst i Björkö-Arholma kyrka, och

hon var aktiv i kyrkliga syföreningen. Detta ledde till att hon kom att bli god vän med många av de präster som vikarierade i församlingen. Flera blev vänner för livet. Känslan för församlingen kom också till uttryck när hon vid sin död testamenterade ett belopp för anskaffning av en ljusbärare i kyrkan. Ljusbäraren finns i kyrkan. Men Gerda höll också på flera gamla traditioner. Det var viktigt att det var snyggt runt huset inför helgen. På lördagseftermiddagen krattade Gerda därför alla grusgångarna.

Gerdas kusin Efraim bodde sommartid på Klippan vid Marums brygga. Om hösten flyttade han över till Gerda på Gransätra och hjälpte henne med gårdens göromål. På senare år brukade Gerda under de kallaste vintermånaderna bo hos systemen Signe på Yxlan.

För att dryga ut inkomsterna började familjen Jansson redan tidigt hyra ut till sommarvärdar. Den första sommarvärdaren lär ha varit en predikant från Evangeliska fosterlandsstiftelsen. Sommargästerna kom i allmänhet från Stockholm och många återkom år efter år. Detta uthyrande till sommarvärdar fortsatte genom åren, till fromma både för Gerda genom behövliga inkomster och för sommargästerna som gavs en härlig tid på Björkö.

Gransätra är byggt med två kök. När sommargästerna kom flyttade Gerda ut från södra kammaren och kök till husets stora rum (salen), norra kammaren och sommar-

köket. Övriga delar av huset, dvs. halva nedervåningen och hela övervåningen, uppläts åt sommargästerna. Vatten från en grävd brunn var indraget till vinterköket via en handpump och toaletten bestod av ett tvåsitsigt torrdass bredvid hönshuset. Även tvättstugan hyrdes ut som sommarbostad – en omodern enrummare!

Men det fanns också andra sätt för Gerda att dryga ut inkomsterna. Sedan hon blivit ensam ägare till Gransätra lät hon stycka av och sälja några tomter. Den första avstyckningen gjordes redan 1953. I slutet på 1960-talet lät Gerda avstycka ytterligare två tomter. Köparna blev goda vänner och grannar till Gerda.

Gerda Jansson avled den 10 januari 1984, 87 år gammal. Hon begravdes i februari

1984 i föräldrarnas grav på Björkö-Arholma kyrkogård.

Sommaren 1953 hyrde familjen Appelberg för första gången hos Gerda. På grund av erfarenheterna från tidigare uthyrningar hade Gerda bestämt att hon nu inte ville hyra ut till en barnfamilj. Men familjen Appelberg hade fyra ganska små barn! Familjen fick därför hyra på försök under en sommar.

Trots alla ibland stökiga barn fick familjen komma åter, år efter år. Men det hände att Gerda tröttnade och sa: ”*Om ni inte lugnar er får ni inte bo kvar*”. Familjen blev dock kvar, och blev som en del av Gerdas familj. När Gerda avled år 1984 hade hon testamenterat Gransätra till familjen Appelberg. Genom att samsas om gårdens utveckling och under-

håll har nu fyra generationer Appelberg kunnat glädjas åt att vara på Gransätra, inte bara på sommaren utan året runt. Sommaren 2023 kan familjen fira 70 års boende på Gransätra.

För att göra boendet på Gransätra något mer bekvämt var en av de första åtgärderna familjen Appelberg vidtog efter att ha ärvt Gransätra att lägga om taket, installera vatten och avlopp och att förbättra isoleringen. Häromåret blev det också nödvändigt att lägga ny träpanel på hela huset. Till slut byttes också Gerdas englasfönster – med innanfönster vintertid! – mot kopplade tvåglasfönster. I anslutning till ladugården fanns ett torrdass och ett hönshus. När vatten och avlopp installerats blev torrdasset onödigt. Hönshuset började förfalla. För ett par år

Gerda Jansson i sin kammare på Gransätra. Foto: Privat

sedan revs därför dessa byggnader. I stället byggdes ett mindre bostadshus, naturligtvis kallat *Hönshuset*.

År 2015 uppmärksammade familjen Appelberg att den gravskötsel Gerda på 1960-talet betalat för föräldrarnas grav för de kommande 50 åren var på väg att upphöra.

Familjen kontaktade då kyrkogårdsförvaltningen, vilket ledde till att familjen Appelberg kunde överta gravrätten och därmed ansvaret för graven. Familjen vill vårda Gardas och hennes föräldrars minne i bygden.

*

Källor:

- Kerstin G:son Berg, (1984). *Redare i Roslagen. Segelfartygsrederier och deras verksamhet i gamla Vätö socken. Nordiska museets Handlingar 100*
- Garnert, J (1994). *I dialog med historien. Om samtid och sjöfartshistoria j skärgårdsbyn Marum. Sjöhistoriska museet, Rapport 29*
- Björklund A, Björklund U, Garnert J, Åström B. (1979). *Från skärgårdsbygd till fritidsdröm. Några drag i omvandlingen av byn Marum, Björkö-Arholma, Statens sjöhistoriska museum, Rapport 10*
- Ljungström J, Nordlund H, (1968), *Det seglade en Björköbrigg. Fragment från sjöfartsnäringens tid i Björkö*

- Arholma under 1800- och början av 1900-talet. Björkö-Arholma sjömannaförening
- Lantmäteriets akt 01-BJÖ-AVS64
- Lantmäteriets akt 01-BJÖ-840.1
- Bro och Vätö skeppslags tingsrätts protokoll 31 januari 1899
- Mellersta Roslags domsagas protokoll 4 juni 1913
- Bouppteckning efter Edla Kristina Jansson, f. Pettersson, 10 mars 1916
- Delning i sterbhuset efter E A Jansson, 12 december 1949
- Köpebrev den 20 september 1952

Familjegraven på Björkö-Arholma kyrkogård. Foto: Privat

Det går framåt med Hembygdsgården!

Av Eva Nissen

Den andra februari möttes ett tiotal villiga föreningsmedlemmar för att ta itu med reparationen av lägenheten ovanför samlingsalen och köket.

Dessförinnan hade vår snickarmästare Urban Jonsson mätt upp alla delar av lägenheten och gjort ett förslag till beställning av tapeter. Efter noggrann rannsakan av vilka tapeter som skulle passa bäst gjordes ett val och inför mötet var färg och tapeter på plats så det var endast till att sätta igång med jobbet.

Först ut var Birgitta Snöfors med gula rummet. Hon har med medhjälpare målat och

tapetserat rummet med ljusgrå tapeter med diskret dekor. Samtidigt påbörjade Ulf Boje tapetsering och målning av det blå rummet. Det har nu fått gulblommiga tapeter. I det f.d. blå rummet håller vi på att lägga ett nytt golv.

Lena Svenonius tog itu med hallen och fick hjälp av Eva Lindqvist och Jerker Persson, som har snofsat till befintliga garderober. Urban har satt upp ett nytt snyggt räcke runt trappan.

Brita Holst och Lena Gidlöf har hjälpt till med målning i alla rummen. Trappan kommer att målas och runt trappuppgången kommer Urban sätta upp panel och Jesper

kommer att göra tapetseringen runt trappan.

Badkaret i badrummet har skurats så att alla rostfläckar har försvunnit. Dessvärre visade det sig att det är ett läckage i golvbrunnen, som måste åtgärdas av rörläggare. Vi håller på att undersöka hur vi ska göra det på billigast möjliga sätt. Tills vidare har vi låtit badrumsreparationen anstå.

Stora förändringar äger också rum i köket, där vi velat behålla den stilen köket har med inslag från olika årtionden, samtidigt som diskbänken kommer att höjas till en bra arbetsnivå. Urban snickrar nya underskåp.

Eva Nissen (främst) och Birgitta Snöfors tapetserar vardagsrummet. Foto: Urban Jonsson

Köket ska förses med lite fler hyllor och en mikrovågsugn. I mathörnan blir det en tapet och en panel längs med fönstret. Urban och Kattis har lagt

in ett nytt vattentåligt golv. Sist, men inte minst, har Lotta Hedberg lagat underbart fika med härliga mackor till vår flitiga husgrupp! Vi räknar

med att allt kommer vara klart till invigningen den 26 maj då vi kan ha visning av den tipp-topp-renoverade lägenheten!

Urban och Katarina Jonsson lägger laminatskivor i köket. Foto: Eva Nissen

Välkommen till Hembygdsgården på Björkö

Av Lena Svenonius

Det var tänkt så, redan för 70 år sen, att Per Andersgården skulle bli hembygdsgård. De engagerade björköprofiler som ordnade med köpet tänkte att gården kunde bli till gemensam nytta för björköborna. De var inte helt överens om på vilket sätt, ålderdomshem eller hembygdsgård, men de lösningsorienterade herrarna kallade gården för "Hembygdsgården" och byggde om huset till skolmatsal. Visionen om att gården skulle vara till gemensam nytta för Björkö förankrade de så grundligt att den fortfarande lever bland oss Björköbor på 2020-talet, långt efter det att de själva lämnat jordelivet.

I grund och botten var det alltså gubbarnas vision från 50-talet som gjorde att Björkö-Arholma hembygdsförening tackade ja, när Norr-

tälje kommun erbjöd föreningen att köpa Per Andersgården på våren 2022.

En öppen och välkommande mötesplats

När hembygdsföreningen tar vid får visionen ett innehåll som passar på Björkö idag. Nu säger vi att "Hembygdsgården ska vara en välkommande mötesplats, öppen för alla som bor och vistas i Björköbygden".

Köpet skrevs under den 7 juli, då sammanträdde ordförande Lena Svenonius, vice ordförande Sigge Höglund och kassören Rose-Marie Lind med kommunens representant Göran Persson på ett mäklarkontor i Norrtälje hamn.

Sen följde en varm och torr sommar när vi lärde känna gården. Allt är nytt, inga givna roller, inga gamla måsten, nästan allt är möjligt.

Det gällde lån, försäkring, elavtal, sopräkningar, gräsklippning, dricksvattnets kvalitet, renoveringsbehov, ansökan om pengar, hyresgäster, reparationer, myndigheter och improvisationer, en aldrig sinande ström av frågor som poppade upp.

Att starta från noll, med himlen som tak

Det finns förutsättningar att bli något verkligt fint på Hembygdsgården, en välkommande mötesplats till gemensam nytta för hela bygden. Mitt på Björkö, i den gamla byn Skenninge nästgårds kyrkan och fd skolan, lika långt från sydspetsen vid Ängholmen som från den nordliga hörnet i Salnö, mitt emellan de öst- västliga utposterna Utanå och Marum, precis där ett smalt stråk av Björköfjärden nästan skär av ön i mötet med Finnalafjärdens djupa havsvik.

Det ska vara fest, liv och rörelse på Hembygdsgården. Foto: Privat

Föreningens hemmahamn

Gården kommer att vara hembygdsföreningens hemmahamn och platsen för många, många möten mellan Björköbor, vid Valborg, Midsommar, Ateljérandan, Björköhänget och Alltinget.

Och vi välkomnar alla föreningar och privatpersoner att hyra lokal för arrangemang på gården. Årsmöten, barn dop och andra familjefester, året runt.

Årsringar och ärr

Huset är 150 år gammalt och har en del årsringar och minnen från sitt långa liv. Det finns gamla fina byggnadsdetaljer, men också både ärr och öppna sår från perioder med bristande underhåll.

Vi har diskuterat, gjort kalkyler, försökt tänka framåt och till sist funnit att huset klarar sig ett tag till och även om det behöver målas så är det mest angelägna att minimera

driftskostnaderna och hitta vägar att öka intäkterna. Därför tar den första insatsen sikte på att minska elförbrukningen, vi installerar en luft/vattenanläggning. Den andra på att öka intäkterna, vi renoverar lägenheten för att kunna hyra ut den. Den tredje kommer att handla om tillgänglighet, att bygga bort den höga entrétrappan, sen kommer fasadmålning, takrenovering, staket ...

Barn och ungdomar ska trivas på Hembygdsgården. Här lär sig några att segla under Björköhänget.

Gården är alltid öppen

Du kan komma till Hembygdsgården precis när du vill; det är fritt fram att leka, bada, promenera och parkera.

Ta med barnen och hitta roliga platser, klättra på höga berget, smyga i hasselbuskeskogen, leka kurragömma eller bada i viken.

Ta en tur i björkhagen och upptäck vägen till Björkö Konstnod som går på en fin spång genom vassen, längst ner i sjöänden.

Vandra längs ett av strövtågen som passerar i närheten. Hämta karta på www.bjorkoarholms.se, nr 5 Finnalafjärden eller nr 6 Edsvikersrundan.

Eller lämna bilen vid Hembygdsgården och ta bussen till Simpnäs, Marum eller Kulla och leta er tillbaka längs småvägarna till fots.

Det är nära till vattnet och på sommaren är badtemperaturen i viken betydligt skönare än i havet. På vintern fryser det tidigt, det kan finnas skridskois redan under jullovet, kom ihåg dubbar, ispik och lina. Åk inte ensam!

Låt naturen kring Hembygdsgården inspirera till egna skogspromenader kring Skenningeviken, på grusvägen mot Banshalsen eller följ Stora Marumsvägen till kyrkogården förbi Öster Marum och Sjömannaföreningens väderkvarn.

Det är tillåtet att fiska från stranden i hela Kullboviken, nästa hela året. Men viktigt att respektera fiskeförbudet under fiskens lektid, 1 april—15 juni.

Vill du vara med?

Om du gillar hembygdsföreningen, tycker om att jobba tillsammans med andra och inte har några lönekrav, då har vi massor av uppdrag till dig på gården. Måla hus, spika staket, städa, klippa gräs, sköta anslagstavlan, putsa fönster, ta hand om uthyrning ...

Kontakta någon i styrelsen eller maila mig, lena@bjorkoarholma.se

Edsvik i mars 2023

***Lena Svenomius,
ordförande i hembygdsföreningen***

Väl mött med idéer och engagemang!

Gillar du hembygdsföreningen och vill delta i någon av kommittéerna, i skötseln på gården eller i något av renoveringsprojekten så är du varmt välkommen! Ta chansen att påverka framtiden på mötesplatsen, det är nu det händer, när allt är nytt.

Kontakta Lena Svenonius, lena@bjorkoarholma.se

Vill du stötta hembygdsgården med pengar, så går det alldeles utmärkt att skänka en liten eller en stor peng till renoveringskassan.

Vi har små och stora hål att stoppa dem i!
Swish 123 567 7117, bg 5949-2298, eller QR-koden

*Det kostar att renovera, även om vi gör mycket jobb själva. Tack för ditt bidrag!
Här är det Bosse Gidlöf och Åke Ström som kapar till reglar. Foto: Jerker Persson*

Glada och lärorika dagar på Hembygdsgården

Fest, ny kunskap och trevligt lagarbete. Det bjuder hembygdsföreningen på i sitt program för 2023. Underlaget till den här presentationen har Våra Öar fått av Lena Gidlöf och kulturkommittén. Vi bu-gar och tackar!

Vi tar det i tur och ordning och börjar med doften från grillen och krattat löv.

Lördag 29 april är det Vår-städning på Hembygdsgården. Vi lägger i bryggan i sjön och lunchgrillar och fikar nere vid stranden.

Vi välkomnar våren med en brasa! **Valborg, söndag 30 april, klockan 18.** Familjefest med brasa, grill och tips-runda.

Maj

Nästa gång vi ses är det i den vackraste tiden på året. **Sön-dag den 21 maj är det plantby-tardag på Hembygdsgården.** Byt/sälj de plantor du har över och få med dig andra sorter hem. Barnen på Björkö är med och hjälper till.

Nu är det dags! Vi inviger vår ”nya” hembygdsgård fredagen den 26 maj med start klockan 15. Det blir allt möjligt kul under eftermiddagen.

Juni

Se ´n kommer det bästa av allt! **Midsommarfest den 23 juni klockan 13.** Familjefest med dans kring lövad stång, kaffeservering, lekar och lotteri. Vi klär stängen på morgonen klockan 9. Kom gärna och hjälp till!

Juli

Ge din kropp och själ lite andrum genom ett besök i Björkö kyrka. **Öppen kyrka, onsdagar i juli, kl 12-15.** Sitt en stund, tänd ett ljus och be-grunda Harald Lindbergs vackra målningar. Det här gör vi tillsammans med Väddö församling.

Onsdagen den 12 juli har hembygdsföreningen sitt års-möte klockan 19. Det blir traditionell dagordning, men också fika och underhållning.

Fredagen den 14 juli är det dags för den omtyckta Arhol-mavandringen med Lennart Fransson som guide.

Passbåt går från Simp-näs klockan 10, och Lennart mö-ter i hamnen.

Söndagen den 16 juli gör vi en vandring på kyrkogården med Wally Sjöholm och Alf Justrell. Här kan vi tyvärr inte

vara fler än 20 deltagare, så det gäller att i god tid anmäla sig till Eva Nissen, 073 712 15 53. Först till kvarn...

Mitt i sommaren blir det tre dagar med konst. **Den fem-tonde ateljérundan äger rum 21-23 juli.** Besök konstnärer över hela Björkö och samlingsutställningen på hem-bygdsgården.

Björköhänget 31 juli-4 au-gusti. En mötesplats för som-marlovslediga ungdomar. Veckan präglas av skapande och lekfull kreativitet tillsam-mans med vuxna ledare. Se bjorkoarholma.se

Augusti

Björkö Allting 5 augusti klockan 10-14. Bakluckelop-pis och hantverksmarknad. Fika i trädgården. Säljare an-mäler sig till Maud, tel 070 752 89 26.

Finns det liv på andra planeter? Den frågan får vi möjligen svar på **lördagen den 12 augusti kl 22**, då det är **Stjärnskådarnatt i Simpnäs**, Vikavägen 1 (hos Sigge och Karin).

Oktober

Nu är hösten på gång, så den **7 oktober klockan 10-13** blir det **trädgårdsdag med höststädning** runt hembygdsgården. Grill och fika vid stranden.

Bilder berättar. Den 8 oktober klockan 15 samlas vi **inomhus i Hembygdsgården** och tittar på gamla bilder. Ta med en björköbild som du vill berätta om.

Hej mörkret! Den 28 oktober klockan 18 samlas vi vid gamla affären i Simpnäs och vandrar med facklor till Finnala stenbrott. Grill och underhållning.

Kom och se Björkö Teater!

Vår ö i havet

Björkö Teater är tillbaka i hembygden med ett musikaliskt sommarnöje om drömmar, B&B och jordgubbar.

Anna-Lo ska öppna pensionat med egen brygga. Allt är frid och fröjd. Men allt måste kontrolleras och ön rymmer okända minnen från förr...

Spelas efter midsommar på Björkö och Arholma. Se vidare info på bjorko-arholma.se, i hembygdssföreningens facebookgrupp och på affischer.

Världen möts på Björkö Konstnod

I år firar Björkö Konstnod i Skenninge sitt treårsjubileum. Sedan juli 2020 har öns gamla skola huserat ett unikt konstprojekt. Över hundra konstnärer från hela världen har arbetat i de fina husen.

Våren 2017 lades skolan ner efter hårt motstånd från Björköborna.

Hösten 2019 var vi ett gäng boende som började fundera på hur de två gamla skolbyggnaderna kunde göra nytta för Björköbygden.

Vi upptäckte att det är brist på ateljéer för regionens konstnärer. Vi förstod att skolan, med sina stora utrymmen och nära till SL-buss, var en perfekt plats för yrkesverksamma konstnärer. Här kan man arbeta koncentrerat och i stort format samt få inspiration av vår unika ö och natur.

Vi bildade den ideella föreningen Björkö Konstnod och fick kommunen att stötta vår idé. Vi fick också stöd från föreningen Leader Stock-

holmsbygd som lotsade fram oss till ett projekt där Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling blev huvudfinansiär. Vi fick stöd till hyra, tekniska utrustning och inte minst arvode till en curator som kunde leda uppbyggnad av verksamheten. Fantastiskt!

Många eldsjälar från ön hjälpte till att städa och snygga till de nerslitna lokalerna sommaren 2020.

Snart anlände konstnärer som satte i gång med sina olika arbeten. Curatorn Anna Viola Hallberg har sedan dess välkomnat en strid ström av gästande konstnärer. De flesta har arbetat med teman som anknyter till Björköns natur, historia och nutid.

Konstnärer från bland annat Frankrike, Bulgarien, Taiwan, USA, Spanien, Japan, Hongkong, Kanada, Sydafrika, Grekland har kommit till vår ö, och självklart även från Sverige.

Sedan dess har BKN kunnat erbjuda utställningar, presentationer och kurser för björköborna. Huset är i gång hela året, flitens lampa lyser och gästerna handlar, arbetar och lever på Björkö.

Besökare har strömmat till under hela året för att ta del av allt spännande som sker på BKN. Föreningen har nu drygt 150 medlemmar.

Landsbygdsutvecklingsprojektets pengar ”tog slut” vid årsskiftet 2022. Nu kör vi vidare, om än med knappa resurser, med verksamhetsbidrag bland annat från Region Stockholm och Norrtälje Kommun.

Kolla www.bjorkokonstnod.se eller Facebook, där kan du följa allt spännande som händer och har hänt. Bli medlem och se till att vi lever vidare...

Har du lust att hjälpa till med det praktiska är du mer än välkommen!

Robert Sjöblom BKN

Konstnärer från hela världen möts på Björkö Konstnod.